

Džems Moors

KATRA DZĪVE IR... KĀ ROMĀNS

Atmiņu stāsts

© Astra Moora, atmiņu stāsta pierakstītāja

© Eraksti 2022

33 lpp. / ~2,7 MB

Pirmoreiz iespiests 2009. gadā «Dienvīdkalifornijas latviešu informācijas biļetenā».

«Erakstu» izdevuma redaktors — Valters Feists.

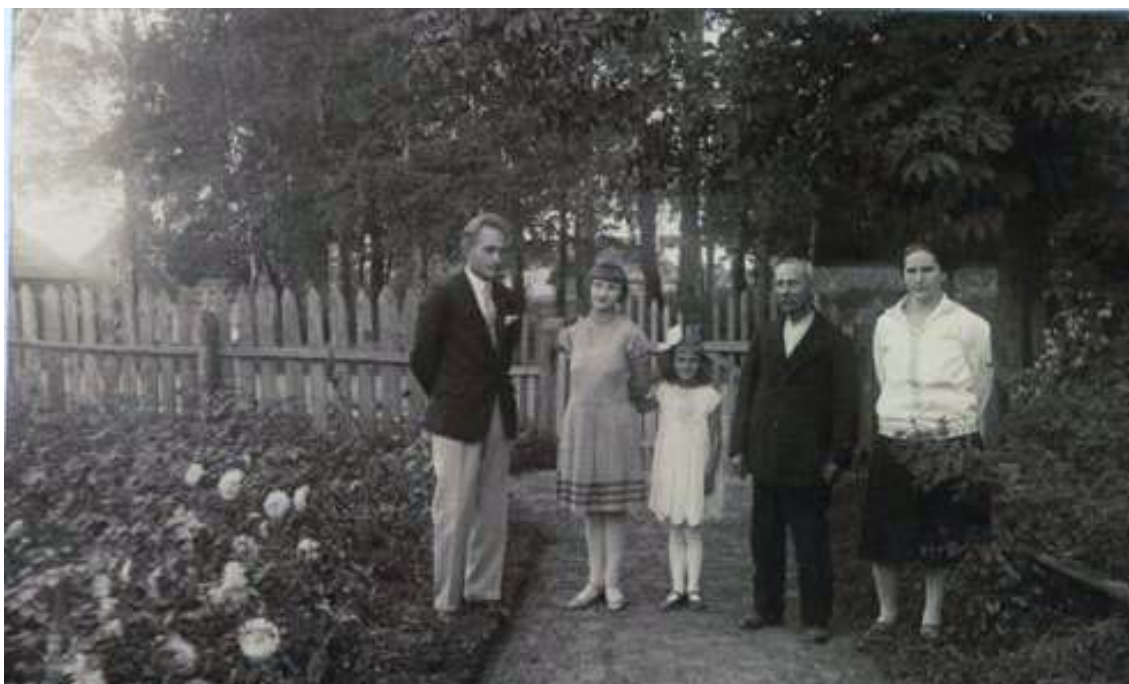
Šajā e-grāmatā lietota tikai klasiskā latviešu pareizrakstība.

Titullapā – Fronhōfas latviešu skolas audzēkņi; Džems Moors — trešā rindā otrs no kreisās.

Vecāki man paredzēja spožu karjēru, un 1942. gada 1. septembrī es sāku mācīties Franču licejā. Mēs dzīvojam Ģertrūdes ielā 110, Šmitu mājā pie dzelzceļa. Mirdzu, vienu no Šmitu meitām, bija apprecējis manas mātes brālis Arnolds Ābelīte, un vecāki ar viņa palīdzību šajā piecstāvu mājā dabūja divistabu dzīvokli otrā stāvā.

Manam tēvam Edgaram Mooram un viņa brālim Jūlijam Mooram Rūjienā piederēja saldumu fabrika, tās nosaukums, šķiet, bija „Aurora“, kuņā gatavoja cukura konfektes. Tajā strādāja apmēram desmit darbinieču. Viņas ar rokām katru konfektī ietina papīrā. Man ir saglabājušās šķērītes, ar kuņām papīru grieza. Viņiem bija arī eksporta/importa uzņēmums, kas eksportēja kokus un no Vācijas ievada lauksaimniecības mašīnas. Pasākums izputēja, jo abi brāļi laikam pārāk plaši dzīvoja. Jūlijs nomira, Edgars apprecējās ar Gerdu Ābelīti un pārcēlās uz Rīgu, sākumā strādāja Ķuzes saldumu fabrikā — pieņēma pasūtījumus, vēlāk konditorejas fabrikā „Laima“, kur darīja to pašu. Savādi, bet tēvam pašam konfektes negaršoja, viņš tās nekad neēda. Te vietā varbūt ir pieminēt, ka mūsu ģimenes uzvārds piedzīvojis visas pareizrakstības maiņas: sākumā rakstīja Mohr, jo uzvārds ir vācu izcelsmes, vēlāk Mōrs, pēdīgi Moors.

Losandželosas latvietē Ērika Kārtere reiz stāstīja, ka atceras redzējusi manu māti Rūjienā vizinām mani ratiņos, kādu nevienam citam nebija. Jā, manai

Rūjienā, apmēram 1920. gadā, no kreisās: mans tēvs Edgars Moors, māte Gerda Aurēlija Moora, viņas pusmāsa Ilga Ābelīte (vēlāk Piģena), Tenis Ābelīte, viņa otrā sieva Teodora Ābelīte (dzim. Ārgale)

mātei patika skaistas un neparastas mantas. Varbūt esmu šo īpašību mantojis, jo man patīk braukt ar automašīnām, kādu citiem nav...

Mācībām sākoties, katru rītu ar mugursomu plecos devos uz skolu Valdemāra ielā 79. Franču liceja ēka bija celta 1930. gadā, tātad tikai piecus gadus pirms manas dzimšanas. Jāiet bija diezgan tālu, pa Ģertrūdes ielu līdz Valdemāra ielai, šķērsojot Marijas, Krišjāņa Barona un Brīvības ielu, garām Ģertrūdes baznīcai, pāri Baznīcas un Skolas ielai, tad vēl gabaliņu pa Valdemāra ielu. Vēlāk uzzināju, ka māte man slepus sekojusi, lai uzmanītu, vai negadās kāda nelaime — gluži tāpat kā vācu rakstnieks Erichs Kestners raksta par savu māti stāstā „Kad es vēl biju mazs zēns“.

Skolā man ne visai patika. Visi prata rakstīt, kā nākas, biju vienīgais, kas vēl rakstīja ar drukātiem burtiem. Skola darbojās ar pārtraukumiem, kā nekā bija kaŗa laiks, turklāt es bieži mēnešiem ilgi slimuju, jo Latvijas klimats nav no labākajiem. Neatceros ne savus toreizējos klasesbiedrus, ne skolotājus. Vasaru pirms vāciešu ienākšanas pavadījām Babītē, nākamā vasarā vecāki noīrēja istabu vasarnīcā Majoros. Jūrmalā varēja īrēt pītus atpūtas krēslus ar jumtiņu, kādus vēl tagad lieto Vācijas plūdmales pilsētās. Nezin kāpēc vīrieši pat pa galveno, Jomas ielu, staigāja pidžamās, vienīgi vakarā pieaugušie saģērbās smalkās drānās un pastaigājās gar jūras krastu vai pa ielām. Atceros slaidos, izskatīgos spāņu kaŗavīrus, kuŗi klaiņoja pa Majoriem un plūdmali un centās aplidot latvietes, tostarp manu māti. Ar draudzenēm viņa reizēm runāja krieviski, lai „maļčik ņepoņimajet“, nezinādama, ka, rotaļādamies ar citiem bērniem, krievu valodā mazliet biju ielauzījies.

Tēvs mājās bija reti, jo vācieši viņu bija norīkojuši darbā labības centrālē, un viņš braukāja pa laukiem, izdalīdams lauksaimniekiem naudu un degvīna kuponus par nodoto labību. Degvīnu toreiz varēja dabūt tikai par kuponiem, un laucinieki savējos bieži nemaz neņēma, bet atstāja tēvam. Lauksaimniekiem izdalāmo naudu tēvs nereti skaitīja mājās, lielu kaudzi izbeŗot uz galda, un es ar naudas zīmēm rotaļājos. Vēlāk tēvs dienēja Latviešu leģiona 15. divīzijā un redzējām viņu vēl retāk. Tēvs

**Ar māti pastaigā
Majoros**

Mans tēvs Edgars Moors

piedalījās arī Pirmajā pasaules karā, bijis pat uz kuģa „Saratov“.

Tēvs stāstīja, ka viņam pēc kara beigām paredzēts pārvaldnieka amats kādā Krievijas miestā. Ļoti iespējams, ka gadījumā, ja vācieši karā uzvarētu, Latvijā būtu ļoti maz latviešu.

1944. gada otrā pusē jau bija skaidrs, ka vācieši karu zaudējuši un Latvijā atkal ienāks krievu armija. Torņakalna stacijā 26. jūlijā iekāpām vilcienā, kas devās uz Vīni. Īsi pirms tam, 1944. gada 21. septembrī nodega mana vectēva, mātes tēva Teņa Ābelītes dzīvojamā māja Rūjienā, Stacijas ielā 4. Manas mātes Gerdas māte Emma Sāra (Saar) bija igauņiete un mirusi jau agrāk, viņas tēvs Tenis Ābelīte apprecējās otrreiz ar Ilgu Ārgali. Tenis Ābelīte darināja vijoles un ermoņikas. Šiem instrumentiem bijis labs noiets, pasūtinātāju nav trūcis. Vectēvs ļoti pārdzīvoja, ka bojā aizgāja viņas mūža darbs. Ceru, ka Rūjienā kādam vēl saglabājušies viņa darinātie instrumenti .

Visu izbraucēju, tāpat kā uz Sibīriju izsūtīto stāsti ir līdzīgi. Protams, katram tomēr ir kaut kas savs. Māte stāstīja, ka mēs uz Vīni izbraukuši ar pēdējo vilcienu. Tagad gan visi apgalvo, ka izbraukuši ar pēdējo kuģi, laivu vai vilcienu, it kā citu vilcienu vai kuģu vispār nebūtu bijis.

Vīnē apmešanos vietu jau iepriekš bija sameklējusi mātes paziņa, rūjieniete Elza Sliece (vēlāk viņa savu uzvārdu mainīja un saucās Lietsi).

Vīnē dzīvoja kāds viņas paziņa, kaņavīrs, ar kuģu Elza Sliece bija sadraudzējusies un sarakstījās. Šādas tādas visnepieciešamākās mantas nosūtījām no Rīgas uz viņa ieteikto adresi Johanna Štrausa ielā 36.

Nonākuši Vīnē, bijām gauži pārsteigti. Varēja domāt, nekāda kara nav un nav bijis. Nudien, šķita, ka no elles esam nokļuvuši paradīzē. Veikali bija pilni preču, kafejnīcas atvērtas, tajās varēja dabūt gardas kūkas. Par naudu nebija jābēdā, māte saņēma tēva algu, ko viņai pārskaitīja. No Johanna Štrausa ielas līdz Vīnes centram ir apmēram divi kilometri, mēs uz centru gājām kājām vai braucām ar tramvaju, kur apbrīnojām greznās celtnes, operas namu, mātei patika pasēdēt kafejnīcā tāpat kā smalkajām austrietēm. Rīgā māte bija ieradusi pirms vai pēc operas izrādēm pakavēties Švarca kafejnīcā.

Taču drīz vien jaukā dzīvē beidzās, karš tuvojās arī Austrijai. Ieviesa kartīšu sistēmu un ēdienu kuponus, kuģus varēja dabūt tikai strādātāji. Māte reģistrējās un dabūja darbu *Siemens & Halske* rūpnīcā, kur viņas uzdevums bija pārbaudīt radiolampiņas. Izbrāķētās viņa nesa mājās, un es tās pētīju. Radiolampiņas krāju vēl tagad, man ir dažas ļoti retas un vērtīgas, kolekcionāru iekārotas.

Amerikāņu un angļu lidmašīnas Vīni sāka bombardēt, cieta daudzas ēkas, taču mūsējā kā par brīnumu palika neskarta. Atskatot trauksmes signālam, visi metās uz māju pagrabiem, kuģi bija savstarpēji savienoti.

Uzzinājuši, ka Vīnē drīz vien ienāks krievu armija, bēgām uz Vāciju, vispirms uz Veingartenu, kur Elzai Sliecei arī bija paziņas. Pie viņiem palikt tomēr nevarēja, visi devāmies uz Rāvensburgu, cerot atrast apmešanās vietu tur. Klīdām pa pilsētu, pētījām veikalu skatlogus un piepeši kāds tautietis, izdzirdis, ka runājam latviski, mūs uzrunāja un pastāstīja, ka desmit kilometru attāļajā

Fronhōfā (Fronhofen) veidojas latviešu apmetne. Devāmies uz turieni un, iebraukuši Fronhōfā, taisnā ceļā gājām uz pilsētas valdes namu pie birģermeistara. Fronhōfā bēgļu barakās neviens nedzīvoja, latviešiem dzīvojamo platību ierādīja vāciešu lauksaimnieku mājās. Mūsu ģimenei un Elzai Sliecei patvērums atradās pie Feiferiem, kuŗiem bija liela lauku

Ar govi Elbu

saimniecība — daudz govju, zirgu, cūku. Lopus un zemi kopa saimnieka trīs meitas un divi poļu laukstrādnieki, reizēm piepalīdzēju arī es, lai gan neviens mani nespieda to darīt. Fronhōfa bija franču pārvaldes zōnā, visi bēgļi ciema centrā varēja bez maksas dabūt franču maizi un puslitru vīna dienā, pat bērni.

Feiferu dzīvojamai ēkai bija divi stāvi, mēs mitinājamies otrā stāvā vienā istabā, Elza Sliece blakus telpā. Mūsu istabas apsildīja ar ogļu krāsniņu, taču paši švābi guļamistabas neapkurināja, pa nakti sasedzās ar pēļiem un vēl atvēra logu, pat ziemā. Feiferiem bija īsta naturālā saimniecība — audzēja labību, no kuŗas paši cepa maizi, cūkgaļu kūpināja mājās skurstenī, ap māju pletās liels dārzs ar daudzām ābelēm. Ābolus un bumbieŗus, pat tārpinos, sabēra lielā mucā un darināja augļu vīnu (mostu). Govis slauca ar rokām, un kaķi sēdēja līdzās, gaidot, kad piena strūkliņa tiks notēmēta tieši uz viņu muti. Es arī

Mācītājs Eduards Putniņš vada ticības mācības stundu latviešu skolā Fronhōfā

iemācījos slaukt govīs, sākumā piens gan vairāk tika kaķiem. Ar vienu gotiņu, vārdā Elba, pat sadraudzējos. Varētu arī teikt, ka govīs sadraudzējās ar mani. Vasarā tā man visur staigāja līdz gluži kā suns.

Mēs par daudz ko brīnījāmies. Fronhōfieši galvenokārt bija katoļi, visas ēdienreizes sākās ar pagaņu lūgšanu. Viesistabā godavietā pie sienas karājās pāvesta attēls. Mājiņā ar sirsniņu uz naglas pakāra visas skatu kartītes, ko atsūtīja paziņas, draugi vai radi, kuŗi bija pabijuši citās zemēs, reizēm arī no Romas, uz kuŗām arī bija attēlots pāvests. Nevarējām saprast, kā šīs kartītes tualetē var izlietot, jo tās taču ir ļoti cietas... Nolēmām, ja kur aizbrauksim, viņiem kartītes nekad nesūtīsim, jo zinājām, kur tās nonāks.

Švābi pamatīgāk mazgājās tikai divas reizes gadā — pirms Lieldienām un Ziemsvētkiem. Vannas istabas mājā nebija, nebija arī pirts. Vasarā redzējām, ka kājas švābi noskaloja govju un zirgu dzirdināmā silē. Guļamistabā viņiem stāvēja bļoda un krūze ar ūdeni, droši vien viņi noberzējās ar sasalpinātu ziepjainu lupatiņu un, to izskalojuši, ziepes noslaucīja.

Vācieši latviešus, protams, sauca par „nolādētajiem ārzemniekiem“ — (verfluchte Ausländer). Bērni zaga augļus no vāciešu dārziem, sakāpa ķiršu kokos, kuŗi auga gar ceļa malām, un ēda ogas, kuŗas gan vācieši paši nelasīja. Viņi toties sodījās, ka latvieši apēd putnu ziemas barību.

Fronhōfā mitinājās apmēram 500 latviešu. Kādus divus mēnešus mācījos vācu skolā, līdz nodibināja latviešu skolu. Vācu skolā visiem bija mazas tāfelītes, uz kuŗām rakstīja ar grifelēm. Latviešu skolu iekārtoja kādā vāciešu sporta nodarbību ēkā ciema centrā. Līdz skolai bija jāiet apmēram pusstunda. Reizēm izmantoju iespēju aizbraukt ar Feiferu divjūgu vasarās un kamanām ziemā, kad uz Fronhōfas pienotavu veda pienu. Braucējs parasti bija Feiferu dēls Jozefs. Viņš bija iesaukts armijā, kaŗojis pat Krievijā. Pēc kaŗa viņš laimīgi atgriezās mājās un ar skubu metās visādos darbos. Taču reiz, viņam vedot pienu uz pienotavu, zirgi piepeši no kaut kā sabijās, sāka joņot, rati apgāzās. Jozefs izkrita no ratiem un stipri sasita galvu. Viņu neveda uz slimnīcu, bet uz mājām, un pēc trijām dienām viņš nomira. Vēlāk uzzinājām, ka viņam laužts galvaskauss. Varbūt slimnīcā varētu kaut ko darīt, taču viņa tēvs domāja, ka gan jau dēls atlabs tāpat.

Kaimiņu lauksaimnieku mājās dzīvoja Tūbeļu ģimene. Man saglabājies vecs kalendārs, kuŗā esmu ierakstījis mūsu klases skolēnu vārdus: Oto Tūbelis, Silvija Tūbele, Maiga Seska, Brigita Grauduma, Ilona Lepiņa, Juliana Lepiņa, Taņa Kuzubova. Arnis Tūbelis bija vecāks un kādu klasi augstāk. Viņš bija sadraudzējies ar Brigitu Graudumu no mūsu klases, ļoti glītu meiteni. Abu savstarpējās simpatijas nevarēja nepamanīt un mēs, pārējie, viņus par to mazliet ķircinājām. Taņa Kuzubova bija pareizticīgā, droši vien krieviete, bet labi runāja latviski un piedalījās ticības mācības stundās. Maigas Seskas tēvs bija kokgriezējs, glabāju viņa darinātu un man dāvinātu nelielu lapsas vai seska koka figūriņu. Pirms izceļošanas uz ASV viņš atdeva man vērtīgu, sarežģītu

fotoaparātu, ko es vēlāk neapdomīgi iemainīju pret citu, vienkāršāku.

Mācību grāmatu netrūka, tās iespieda turpat Vācijā, vairākas man saglabājušās vēl līdz šai dienai. Latviešu valodu mācīja Milda Īzaka, ticības mācību — Eduards Putniņš, matemātiku — Maksis Krādziņš, angļu un franču valodu Eduards Tūbelis, viņš vadīja arī vingrošanas stundas.

No skolas mājās nereti gāju reizē ar meitenēm Āriju Mežgrāvi un Silviju Klausu, iesauktu par Zīli. Mežgrāvji bija pieņēmuši bāreņus Silviju un Uldi Klausus. Ulža Klausu tēvs bija Latvijas armijas virsnieks un gājis bojā 1940. gadā. Uldis mācījās latviešu ģimnazijā Ebenveilerā, bija skautu vadītājs, ļoti kārtīgs, apzinīgs, nekad nepiedalījās citu jauniešu ēverģēlībās, nesita švābiem logus, nezaga no viņu pagrabiem ievārījumu burciņas un nedemolēja bēniņu telpas. Viņš daudziem bija paraugs, mazie zēni viņu apbrīvoja un ļoti cienīja. Lepni valkāju skautu uniformu un piedalījos skautu nometnēs. Noliku eksāmenu un saņēmu Ulža Klausu parakstītu apliecību. Skautu nodarbībās iemācītais man vēlāk lieti noderēja, īpaši, kad dzīvojām Venesuelā.

Kādā jaukā dienā Fronhōfā ieradās mans tēvs. Viņš nāca pa ceļu pilnā vācu virsnieka uniformā, ar visiem ordeņiem un medaļām, mazu Latvijas karodziņu uz piedurknes, cepuri galvā. No uniformas tēvs nekādi negribēja šķirties, valkāja to katru dienu, līdz franči viņu arestēja un aizveda uz franču pārvaldes zōnas centru Badenbādeni. Kādus trīs mēnešus viņu noturēja ieslodzījumā un atbrīvojot uniformu atņēma. Māte ar milzu grūtībām sameklēja tēvam civiluzvalku, ko uzvilkt, izlaistam no cietuma.

Ciemā šad un tad ieklīda bijušie vācu kaŗavīri, meklējot savus piederīgos vai

Esmu bijis skauts

Džēms Moors	
Name - Nom - Name	LATVIAN
15. 11. 1935.	Nationality - Nationalité
Date of Birth - Date de Naissance	Nationalität
Fronhofen-Steinshaus, Kr. Ravensburg.	
Address	
Adresse	
French Zone, Germany.	
is a member of	DPI A
est membre du	Scout Group Number
ist Mitglied der	Gruppe Scout Numéro
	85
Pfadfindergruppe Nummer	
registered with the D.P. Division of the Boy Scouts International Bureau.	
enregistré à la Section P.D. du Bureau International du Scoutisme.	
registriert mit der D.P. Abteilung des Internationalen Pfadfinderbüros.	
Signature	
Unterschrift	
BOY SCOUTS INTERNATIONAL BUREAU	
D. P. DIVISION	
STAMP—CACHET—STEMPEL	
Signature	
Unterschrift	
LATVIAN	
Nationality	
Nationalité	
Nationalität	
Identity Card No.	1356.
Carte d'identité No.	Issued on
Ausweis Nummer	Délivrée le
	Stamp—Cachet—Stempel
	5. DEZ. 1948
	Ausgegeben den

pa ceļam uz mājām. Reiz mūsu mājā Fronhōfā ienāca kāds vācu kaŗavīrs un piesolīja par cigaretēm uzzīmēt mātes portretu. Viņa nosēdināja mani, un apmēram pusstundas laika kaŗavīrs uzzīmēja manu portretu, ko glabāju vēl tagad. Kaŗavīrs dabūja cigaretes un aizgāja tālāk savās gaitās.

Fronhōfā tēvs, tāpat kā daudzi citi latvieši, sāka nodarboties ar maiņas tirdzniecību. Viņš sagādāja šādas tādas vāciešiem nepieciešamas mantas, par tām dabūja pašdarinātu degvīnu, ko savukārt nogādāja pēc pieprasījuma. Es audzēju trušus, kuŗi labi vairojās, kā jau truši, tā ka nemitīgi bija jāgatavo jauni būrīši. Varēju pat tos vest uz Rāvensburgu pārdot. Uz Rāvensburgu varēja aizbraukt ar autobusu vai arī pasta auto, kuŗā bija sēdekļi līdzās šoferim un vēl viens šaurs aizmugurē. Auto iekšienē bija piestiprināts

Tēvs — latviešu leģionārs

Fronhōfā XX gadsimta 40. gadu beigās
Priekšā ceturtnā no kreisās Laimdota Zemgale, viņai aizmugurē Andrejs Kuzubovs, piektā Silvija Tūbele, pirmais no labās — Oto Tūbelis, blakus Džems Moors, Gunārs Dannenberg, Andrejs Kuzubovs; vidus rindā pirmais no labās (tumšā uzvalkā) Arnis Tūbelis, viņam līdzās Andris Mežgrāvis un Tatjana Kuzubova; Ārija Mežgrāve — pirmā rindā trešā no kreisās; aizmugurē piektais no kreisās Viesturs Zemgalis

uzraksts: „*Nicht mit dem Fahrer sprechen.*“ Auto vadītājam drīkstēja vienīgi pateikt, lai pietur, ja vēlējās izkāpt. Braukšanas maksa bija neliela. Atsevišķi pa mājām pastu neizvadāja, to nogādāja zināmā vietā ciemu centrā, un kāds parasti paņēma atvesto pastu un aiznesa uz savu māju. Arī es nereti uzņēmos pastnieka lomu un atvedu pienākušās vēstules Feiferiem un tuvējiem kaimiņiem.

Autobusu satiksme bija nerēgulāra, autobusus kurināja ar malku, un tiem pietrūka jaudas uzbraukt kalnā, tāpēc braucējiem bija jāizkāpj un jāpastumj. Taču laikā, kad vedu pārdot trušus, man jau bija savs vīriešu divritenis, ko pats samontēju no Feiferu bēniņos atrastām vairāku izjauktu divriteņu daļām. Tēvs arī iegādājās divriteni, bet sieviešu, jo viņam nepatika kāpt pāri augstajai stangai. Vēlāk par divdesmit vācu markām no latvieša Grabinska, kas bija dabūjis izsaukumu izceļošanai uz Ameriku, nopirku vēl Latvijā ražotu divriteni, ar kuŗu Grabinskis, šķiet, bija atbraucis uz Vāciju. Tam gan bija liels trūkums — tikko kalniņš, no divriteņa bija jānokāpj un tas jāstumj, citādi vienmēr nokrita ķēde. Šo vainu izlabot nespēju, tāpēc drīz vien divriteni pārdevu kādam vācietim.

Reiz paklīda ziņa, ka netālu no Ebenveileras atrodas pamests vilciens, pilns ar visādām mantām vāciešu apgādei. Latviešu bēgļi un vietējie vācieši tajā atrada daudz ko vērtīgu — konservus, segas, izplētņu zīdu, pat sprāgstvielas. Īsā laikā vilciens bija iztukšots, mantas pārvestas uz mājām, tās mainīja, no izplētņu zīda šuva kleitas vai palagus. Zēni sprāgstvielas meta ugunskurā un priecājās par troksni un dzirkstelēm, kas sprāga uz visām pusēm.

Mātes brālis Arnolds un viņa sieva Mirdza (dzim. Šmite) Ābelītes ar bērniem Egilu un Astrīdu piedzīvoja Drēzdenes bombardēšanu. Viņiem laimējās izbēgt ar to, kas mugurā. Viņi aizkūlās uz Tutlingu, kur dabūja dzīvokli kādas diezgan greznas vāciešu mājas augšstāvā. Reiz aizbraucām viņus apciemot. Mans brālēns Egils neko sajūsmināts par to nebija, jo aizņēmām viņa guļvietu. Dzirdēju viņu neapmierināti norūcam: „Te nav nekāda viesnīca...“ Ilgi jau mēs tur nepalikām.

Es ātri iemācījos švābu izloksni un varēja ar vietējiem labi sarunāties. Švābi nesaka „kein“, bet „kui“ (tikko autobuss tālāk negāja, vadītājs iesaucās: „*Kui gas! Schieben, schieben!*“, un visi pasažieri metās stumt.) Kartupeli švābi sauc par *Bodabirra*.

Var teikt, ka Feiferiem bija tiem laikiem gluži moderna saimniecība, govju ganības apjoza elektriskais žogs un saimnieki iegādājās pat traktoru, taču tam bija kāda vaina. Atsauktais mehaniķis ilgi pētīja un meklēja, bet tā arī nevarēja atrast, kāpēc traktors neiet. Vairākas stundas pavadīju mehaniķim līdzās, pirmo reizi redzēju motoru un kā tas darbojas, un kopš tā laika man par motoriem radās milzīga interese.

Neatceros, kas tieši rīkoja Jāņu svinības, tās notika mežmalā. Fotoattēlā redzams, ka kāda kundze pat ieradusies tautastērpā. Mežā šad un tad gājām lasīt ogas un sēnes vai tāpat pastaigāties, un reiz ar māti tur atradām jaunu vistu, kas skaļi kliegdamā, skrēja mums pretī. Nospriedām, ka tai droši vien

izdevies izglābties no vanaga nagiem. Vistu pārnesām mājās, nosaucām par Baltiņu. Tā izrādījās ļoti dējīga, varbūt tāpēc, ka barojām to ar nūdelēm, ko kopā ar vīnu, maizi un citiem pārtikas produktiem piešķīra franči. Gandrīz katru dienu vista izdēja divas olas dienā, turklāt dēt tā nāca istabā, otrā stāvā, nekur citur. Saimnieku vistas dēja tikai vienu olu dienā. Diemžēl paši bijām vainīgi, ka vista apmēram pēc diviem gadiem nomira — tā kļuva arvien resnāka, nevarēja vairs lāgā paelpot, bijām to ar nūdelēm pārbarojuši.

Citreiz pārsteigti ieraudzījām, ka mežā apmēram simt metru platumā visi koki, lieli un mazi, guļ kā nopļauti. Acīmredzot pāri bija drāzusies spēcīga viesuļvētra. Citdien visu Fronhōfu ietina sarkanu smilšu mākonis. Vēlāk uzzinājām, ka viesuļvētra plosījusies Sahāras tuksnesī un smiltis atpūstas pat līdz Vācijai.

Ēdamā mums netrūka — mežā atrastā vista čakli dēja, kāvām trušus. Saimnieki reizi gadā atsauc cūkas kāvēju. Viņi nebija skopi un kādu gaļas gabalu iedeva arī mums. Kartupeļu saimniekiem netrūka, tos varēja pagrabā ņemt, cik grib. Man īpaši garšoja mazie cūku kartupelīši, ko vārīja reizi nedēļā, un siltus tos notiesāju ar gardu muti. Saimnieki mums ierādīja nelielu stūrīti dārzā, kur varējām ko iedēstīt. Tēvs pats audzēja tabaku, kaltēja lapas, ko sasmalcināja ar īpašu griezēju. Šī tabaka gan bija drausmīgi smirdīga, pīpēt tēvam vienmēr bija jāiet ārā.

Man ir Aleksandra Dzirnes brošūra „Vācijas latvieši franču okupācijas joslā“, kas 1987. gadā iespiesta apgādā Gauja. Aleksandrs Dzirne bija franču pārvaldes zōnas latviešu pārstāvis. Viņu ievēlēja par Dienvidvirtembergas-Bādenes latviešu nacionālās komitejas priekšsēdi, Latviešu centrālās komitejas

Pēc ticības mācības stundas; stāv no kreisās: Džems Moors, Arnis Tūbelis, Silvija Tūbele, Laimdota Zemgale, mācītājs E. Putniņš; sēž Gunārs Dannenbergs, Silvija (Zīle) Klausa, pirmā no labās Ārija Mežgrāve

5. latviešu apgabala komitejas priekšsēdi, vēlāk LCK apgabala pārstāvi. Aleksandrs Dzirne piemin Fronhōfā notikušos sarīkojumus — koncertus, izstādes, dziesmu dienas. Tālivaldis Ķeniņš Fronhōfā nodibinājis mākslinieku ansambli *Troupe Théâtrale Lettonne*, koŗa diriģents Juris Krīgens — vīru dubultkvartetu, vēlāk pat jaukto kori. Koncerti rīkoti gan Fronhōfā, ko noklausījušies daudzi franču kaŗavīri, kā arī citos tuvējos ciemos un pilsētās. No atmiņas izgaisis, vai noklausījies kādu no šiem koncertiem, taču labi atceros Rūdolfā Blaumaņa lugas „Trīnes grēki“ izrādi skolā, kuŗā mums notika nodarbības. Nākamo reizi „Trīnes grēkus“ noskatījos pēc daudziem gadiem Rietumkrasta XIII latviešu Dziesmu svētkos Tūkstoŗozolu pilsētā, Dienvidkalifornijā — 1999. gada 3. jūlijā. Galu galā Blaumanis taču ir mūsu Œekspīrs.

Nevienā ansamblī vai korī nekad neesmu dziedājis, jo bērniībā kādā no balsis pārbaudēm mani atzina par „rūcēju“. Aleksandra Dzirnes grāmatā ir divi attēli — mācītājs Eduards Putniņš Fronhōfas latviešu skolā vada reliģijas stundu un māc. Eduards Putniņš jauniešu vidū. Mācītājs Eduards Putniņš nomira Napā, Ziemeļkalifornijā 2008. gada 25. decembrī īsi pirms savas 100. dzimumdienas. Viņš kādu laiku vadīja dievkalpojumu arī Losandželosā un bija iemīļots mācītājs.

Glabāju mākslinieka Sigurda Kalniņa 1948. gada „veļu mēnesī“ Rāvensburgā 60 eksemplāros izdoto Œaržu grāmatiņu „Ebenveileras latviešu valsts diŗvīri“. Sigurds Kalniņš katru grāmatiņas eksemplāru numurējis un parakstījis. Manējās numurs ir 39. Tajā ir desmit tā laika sabiedrisko darbinieku karikatūru, tostarp agronoma Jāņa Melngaiļa, Ebenveileras ģimnazijas direktora Emīla Saliņa, internāta pārziņa, agronoma Pēteŗa Ķēvieŗa, rakstnieku Edvīna Medņa un Jāņa Kalniņa Sarmas, fotografa Kārļa Melnbārŗa, ārsta Voldemāra Cīruļa un paŗa autora karikatūras. Par lielu draugu man kļuva Kārlis Melnbārŗdis. Viņš bija ne tikai fotografs, bet laboja arī kurpes, ļoti aktīvi nodarbojās ar maiņas tirdzniecību. Kārlis Melnbārŗdis vienmēr staigāja ar palielu mugursomu, kuŗā bija daŗādas vācieŗiem noderīgas mantas — Œujammaŗinu adatas, peļu slazdi utt. Vienmēr viņš skrēja klupdams, krizdams, un tā vien Œķiet, ka viņš varētu būt viens no prototipiem kādā Anŗlava Eglīŗa stāstā vai romānā. Anŗlavs Eglītis dzīvoja turpat netālu, Ebingā (Ebingen) un droŗi vien novēroja latvieŗu izdarības. Ebenveilera no Fronhōfas nebija tālu, varēja aiziet kājām. Par pilsētu Ebenveileru nez vai var saukt, tāds pats ciems vien

bija, mazliet lielāks par Fronhōfu. Taču tur atvēra franču pārvaldes zōnā vienīgo latviešu ģimnaziju.

Uldis Klauss kopā ar Juri Krādziņu un Induli Lāci uzrakstījis grāmatu „Ebenveilerieši“, tā izdota Rīgā 1998. gadā. Tajā interesantas atmiņas, daudz ģimnazijas skolēnu un skolotāju fotogrāfiju, Sigurda Kalniņa zīmējumi, arī no grāmatīņas „Dižvīri“.

Bezrūpīgajai dzīvei Fronhōfā reiz tomēr pienāca gals. Franču militārā pārvalde 1949. gadā pavēlēja atbrīvot vāciešiem atņemtās telpas. Mums no Feiferu mājas bija jāizvācas, un oktobrī mēs no Fronhōfas pārcēlāmies uz Tutlingu, kur bija iekārtota pārvietoto personu jeb bēgļu nometne. Uzmeklējām nometnes komandantu Georgu Kaniņu. Viņš savā birojā sēdēja, kājas uzlicis uz galda pa amerikāņu modei un, šķiet, bija ļoti lepns uz savu posteni. Viņš barakā mums ierādīja nelielu istabu. Vecāki mani pieteica vācu skolā — *Oberschule*, kur biju vienīgais latvietis. Tur mācījos kādu pusgadu.

IRO amatpersonas mudināja bēgļus izceļot uz citām zemēm, un latvieši iesniedza lūgumrakstus izceļošanas komisijām. Mātes draudzene Elza Sliece dabūju izsaukumu no Amerikas un aizbrauca uz Baltimoru. Mans draugs fotogrāfs Kārlis Melnbārdis devās uz Austrāliju. Pirms izceļošanas viņš par pēdējo vācu naudu nopirka aknu desu, kas laikam bija bojāta, saslima un nekur braukt nevarēja. Nākamais kuģis uz Austrāliju viņam bija jāgaida vairāk nekā mēnesis.

Māte gribēja palikt Vācijā, vecāki pat centās nokļūt Šveicē, taču tālāk par robežpunktu netikām. Bez lielas naudas un sakariem Šveice bija un palika „aizslēgta un tā atslēg’ nolauzta“. Tad vecāki pieteicās izceļošanai uz Ameriku un Austrāliju. Divas reizes aizbraucām uz Dīcu (Diez), taču gan ASV, gan Austrālijas pārstāvji pēc intervijas mūs izbrāķēja, jo tēvs un māte vairs nebija nekādi jaunie, es padsmitnieks. Visur meklēja darbaspēku — jaunus, spēcīgus cilvēkus. Dīcā savu no Maigas Siskas tēva mantoto vērtīgo fotoaparātu, kuŗa lietošanas noteikumi bija diezgan sarežģīti, neapdomīgi iemainīju pret citu, pilnīgi jaunu, bet vienkāršu kastīti, kur tikai jānospiež poga. Sāku runāties ar kādu latvieti, kas arī gaidīja rindā uz interviju, un viņš mani pierunāja mainīties. Protams, vēlāk šo maiņu nožēloju.

Tēvs uzzināja, ka ir iespēja izceļot uz Venesuelu, un aizgāja aprunāties ar ieceļošanas komisijas pārstāvi. Vēlāk

tēvs stāstīja, ka melns, spīdīgs, ļoti laipns cilvēks teicis, lai nekavējoties pošas ceļam. Venesuelā tai laikā dzīvoja tikai pieci miljoni cilvēku, tātad zeme tukša un vietas diezgan. Pēdējā dzīvesvieta Vācijā mums bija Brēmerhāfena, kur mitinājāmajies lielā mūra ēkā, šķiet, celtu kaņavīru vajadzībām, un gaidījām IRO kuģi.

Mūsu kuģis *General J. H. McRae* bija būvēts 1944. gadā Kaizera kompanijā (Kaiser Co) Ričmondā, Kalifornijā. Tas bija parastais transportkuģis, ar kuŗu vadāti kaņavīri. Vīriešus un sievietes novietoja atsevišķi, gultas bija četros stāvos.

Brēmenhāfenu atstājām 1950. gada 3. augustā. Pa ceļam pūta stiprs vējš, kuģi viļņos šūpoja uz augšu un leju kā skaidiņu, visas kniedes krakšķēja, un brīžiem likās, ka tas teju teju salūzīs vairākos gabalos. Ēdiens bija labs, brokastīs vienmēr olu maisījums (protams, ne jau no svaigām olām, bet pulvera) ar bēkonu un ļoti gards saldējums. Bieži gan ēdamzāle bija pilnīgi tukša, jo lielākā daļa braucēju slimoja ar jūras slimību. Kāds no matrožiem, redzēdams, ka stāvu pie kokakolas automata un to apbrīnoju, iespieda man saujā piecu centu gabalu, un es pirmo reizi dabūju nogaršot slavenu kokakolu. Strādātspējīgiem vīriešiem pa dienu atrada nodarbošanos — lika no kuģa klāja tīrīt veco krāsu un klāju par jaunu nokrāsot. Kuģis veda vairāk nekā tūkstoš bēgļu, pirmā piestātne bija Ņujorka.

Ņujorkas ostā iebraucām 14. augustā. Apmēram puse bēgļu te izkāpa, viņus laikam aizveda uz Elisa salu. No tālienes redzējām Brīvības statuju, vakarā spožas reklāmas, tuvumā — netīro ūdeni ostā. Malā mūs nelaida, jo mums nebija iebraukšanas atļaujas ASV. Nofotografēju Ņujorkas debesskrāpju džungļus ar to pašu iemainīto kastīti, man vēl ir izbalējis fotoattēls. Nākamā dienā, 15. augustā, jau braucām tālāk uz Ņuorleānu pa Misisipi upi, kas, salīdzinot ar jūru, likās dubļaina. Ņuorleānā kuģis iebrauca 20. augustā, te atkal daudzi izkāpa — tā saucamie baltie nēģeri, kuŗi brauca uz kokvilnas plantācijām. Kuģis Ņuorleānā stāvēja tikai vienu dienu, un tai laikā to apklāja collu bieza kukaiņu kārta. Nezinu, kas tie par kukaiņiem, taču bija ļoti jāuzmanās, lai uz tiem nepaslīdētu un nekristu.

Tālākais brauciens uz *Puerto Cabello* Venesuelā sākās 21. augustā un likās tīrā izprieca, jo kuģis likās pustukšs. Galā nonācām 26. augustā, un mūs jau gaidīja autobusi, ar tiem mūs aizveda uz *El Trompillo* lauksaimniecības centru (Centro Agricola). Tur bija uzceltas apaļas rievota skārda barakas, katrā ievietoja vairākas ģimenes. Baraku sadalīja, izvelkot auklas un izkaŗot segas, gluži tāpat kā bēgļu nometnēs Vācijā. Citā barakā bija iekārtota ēdamtelpa, mūs ēdināja vairākas reizes dienā. Sākām pierast pie venesueliešu ēdiena — gaļas mērcei bija pievienoti ļoti daudz ķiploku, gandrīz visiem tūlīt iegaršojās ceptas bananas. Kāds iebraucēju pāris, sakārojušies bananas, nopirka veselu zara ķekaru, pārēdās un vairākas dienas gulēja slimi. Mēs aiz nezināšanas nopirkām cepamās bananas, ko zaļas ēst nevar.

Katrā barakā bija dušas telpa, kad iegāju mazgāties un atgriezu krānu, līdz ar

ūdens strūkļiņām no dušas galviņas caurumiņiem lejup krita tādi kā gaļi balti diegi. Pavilku tos ar roku un sabijos — izrādījās, ka tie ir tārpi. Otrreiz dušas vairs negāju.

Katram iebraucējam piešķīra mazliet naudas, tieši cik, vairs neatceros. Iespējams, valdības pārstāvji bija domājuši, ka iebraucēji sāks nodarboties ar lauksaimniecību, jo bija atvesti vairāki duči jauni, nekad nelietoti, jau rūšēt sākuši ASV ražoti traktori. Apkārt viss zēla un zaļoja, pa kokiem un baraku jumtiem skraidīja lielas zaļas salamandras. Bieži piepeši atskanēja dīvaina šņākoņa, tad bija jābēg, lai uz galvas neuzkristu kokosrieksts.

Traktori ātri vien ieauga krūmos, un droši vien pēc kāda laika tie bija jāsa-griež lūžņos, jo neviens tos tā arī nekad neiedarbināja. Jauniebraucēji centās, cik vien iespējams drīz šo vietu atstāt. Uz tuvāko apdzīvoto vietu Gvigvi (Güigüe) apmēram pusstundas laikā varēja aiziet kājām, tur bija veikaliņš.

Pēc pāris mēnešiem pārcēlāties uz Karakasū, kur pilsētas daļā, ko sauca *Sarría*, bija iekārtota tāda kā nometne. Tur palikām dažas nedēļas, kamēr meklējām, kur noīrēt mājvietu. Tēvs uzmeklēja latviešus — Harijam Liepiņam jau bija kosmētikas firma, kuŗā strādāja Ērika Balode, arī fotografu Leo G. Ozolu, kas savā birojā Karakasas centrā piedāvāja apmācīt topošos aktierus. Viņu tāpēc iesauca par filmu Ozolu. Ērika Balode ieteica aiziet pie Oskara Kuprinska, un viņš izīrēja mums nelielu mājiņu *Alta Vista* rajonā. Tā bija Latviešu ielā (*Calle Letona*), kur jau dzīvoja Baložu ģimene, Armands Valdmanis (viņa tēvam Rīgā bija piederējis pulksteņu veikals), Jānis Bauze, Grīšļu ģimene. Grīšļi īrēja Almai Puršelei piederošo māju. Visi latvieši dzīvoja smilšainās ielas vienā pusē, otrā pusē venesuelieši.

Karakasā bija vismaz trīs konfekšu fabrikas, tēvs aizgāja uz tuvējo un tūlīt dabūja izplatītāja darbu. Viņš sāka darīt to pašu, ko Latvijā — pieņēma un izvadāja saldumu pasūtīnājumus, sākumā braucot ar autobusu vai ejot kājām. Arī es pāris nedēļas strādāju turpat, slaucīju mašīnas. Drīz vien firma nopirka tēvam automašīnu, fordu, taču viņš pats nekad to nevadīja, bet algoja šoferi. Īpašuma papīrus viņš gan dabūja tikai, kad par auto bija samaksājis. Arī par apdrošināšanu bija jāmaksā pašam.

Man bija 15 gadu un izdota apliecība par Fronhōfas latviešu skolas 6. klases beigšanu. Palīdzīgi Karakasas latvieši, kuŗi bija iebraukuši pirms vairākiem gadiem un jau prata spāņu valodu, atnāca man līdzī uz skolu un apliecināja, ka esmu beidzis sesto klasi un varu sākt mācīties licejā. Tātad atkal mani uzņēma liceja (šoreiz gan ne franču) 1. klasē. Varētu arī teikt, ka tā bija ģimnazija. Karakasā skola tāpat kā Rīgā bija patālu — apmēram 15 minūtes gāju kājām līdz ielai, pa kuŗu ar autobusu varbūt tikpat ilgā laikā lēti aizbraucu uz centru, no turienes atkal apmēram 10 minūtes soļoju līdz Luisa Espelosina licejam (*Liceo Luis Ezpelosin*) jeb vidusskolai. Liceja 1. klase bija ļoti liela, tajā mācījās apmēram simts audzēkņu, arī citās klasēs tikpat. Sākumā nesapratu nevienu vārdu, sēdēju un tikai klausījos, valodu sevī uzsūcot gluži kā sūklis. Negribu lielīties, bet pusgada laikā jau runāju labāk nekā vietējie. Luija

Espelosina licejā mācījos līdz 1951. gada vasarai, nākamrudēn mācības turpināju Fermina Toro licejā (*Liceo Fermin Toro*), jo tas bija mazliet tuvāk, tieši pie autobusa pieturas. Šajā skolā mācījās arī Ārija Melnbārde. Viņa piedalījās skolas skaistuma karalieņu konkursā un, šķiet, dabūja godalgotu vietu.

Licejā zēniem obligāti bija jāvalkā žaketes, vienalga, kādā krāsā, arī autobusā nedrīkstēja braukt bez žaketes. Pamatskolā visiem audzēkņiem bija uniformas — gan zēni, gan meitenes valkāja baltus uzsvārcus.

Licejā stundas sākās pulksten astoņos no rīta, mācību priekšmeti bija parastie — matemātika, vēsture, ģeogrāfija, ķīmija, latīņu, grieķu, angļu un spāņu valoda, vingrošana bija brīvprātīga, es tajā nepiedalījos. Vēlāk laikam bija arī filozofija, taču tā reti kādu interesēja. Skolotājs klasē kaut ko stāstīja, bet neviens viņa stāstījumā neklausījās, parasti skolēni paši savā starpā sarunājās.

Māja Latviešu ielā 19, kurā apmetāties, bija puscelta vienkārša blokēka, sienas nebija apmestas ne no ārpuses, ne iekšpusē. Iekšpusē sienas pamazām izrotāju ar dažādiem plakātiem un kalendāriem. Ēkā bija trīs paprāvas telpas, katra ar atsevišķu ieeju. Mēs visi apmetāties vienā no tām, otru telpu īrēja kāda vietējā, trešo — jau pieminētais latvietis Leo Ozols. Es bieži iznēsāju viņa reklāmas lapiņas, taču viņš par šo darbu nemaksāja. Liela interese viņa piedāvājumiem — apmācīt topošus aktierus — neradās, un viņš savu biroju Karakasas centrā bija spiests slēgt.

Drīz vien mūsu kaimiņiene izvācās, un mēs noīrējām arī telpu, kurā viņa bija dzīvojusi. Kanalizācijas un ūdens pievades mājai nebija, pēc ūdens noteiktās

Edgars Moors Latviešu ielā Karakasā; ēka, kurā dzīvojām, nav redzama

stundās bija jāiet apmēram ceturtdaļkilometru pa kalnu uz leju, jāstāv rindā un smagās kannas jānes atkal kalnā augšā. Par laimi bieži lija lietus, sakrājām lietusūdeni lielās mucās, tā ka veļas mazgāšanai ūdens netrūka. Paši mazgājāmies lielā mucā pagalmā. Par laimi drīz vien uzstādīja ūdenstvertnes, arī mēs nopirkām palielu rezervuāru. Katru nedēļu lielā autocisternā pieveda ūdeni, iesūknēja tvertnē, un šoferis iekasēja naudu.

Māja bija kalna galā, elektrības vadi bija iecementēti sienās, taču kaut kas nebija pareizi izdarīts, radās īssavienojums, vadi bija jāievelk par jaunu ārpus sienām. Cementa grīda bija iekrāsota pelēka. Karakasā visās mājās lielākoties bija cementa grīda, ko ietonēja dažādās krāsās. Šāda grīda ir praktiska karstā laika dēļ, to viegli tīrīt. Māte bieži satrūkās, izdzirdusi savādu skrapšķēšanu un ieraugot, ka pāri telpai pārskrien paprāva zaļa vai brūna ķirzaka. Tās turpat ārpusē, kur bija izgāzta grants, dēja olas un drīz vien izšķīlās mazi ķirzacēni, ko labprāt ēda kaķis. Netrūka arī lielu prusaku, naktīs tie lidoja apkārt, un nereti gadījās, ka prusaks ielidoja tieši mutē, ja guļot tā bija palikusi vaļā. Kaķi uzradās nez no kurienes. Tiklīdz kāds pazuda, parādījās atkal cits. Mēģinājām turēt vistas, bet drīz vien no šī nodoma atteicāmies, jo vistām metās visādi insekti, iespējams, karstā laika dēļ.

Sākumā tualetes mūsu mājā nebija, visi gājām uz māju, ko arī no Oskara Kuprinska irēja Grīšļu ģimene, kur ārpusē bija parastā būdiņa, kādas Latvijā ir laukos. Lai sasniegtu Grīšļu māju, bija jāiet kalnup garām Bauzes, Valdmaņa, Baloža un vēl kāda vietējā mītnei. Grīšļu bērni, redzēdami, ka kāds tuvojas būdiņai, jau pa gabalu sauca, ka nāk „kārtējais kakātājs“. Tāpēc drīz vien uz Grīšļu māju nevienam vairs negribējās iet. Nekas cits neatlika, kā ķerties pie darba — pagalmā izraku bedri un uzbūvēju dēļu būdiņu ar skārda jumtu, līdzās tai otru telpu, kurā vēlāk turēju automašīnu daļas. Venesuelā ir karsts, tualetes bedre nekad nebija jātukšo, kā to rēgulāri darīja Vācijā. Viss izkalta, pārējo apēda balti tārpiņi.

Ar laiku mūsu istabai aizmugurē piebūvēju vēl vienu istabu sev, virtuvi un pat dušas telpu. Celniecības un citus darbos ļoti noderēja Vācijas skautu nometnēs gūtais rūdījums. Toreiz es nereti sodījos, taču tagad pratu novērtēt, ko toreiz iemācījos — nečīkstēt, vienmēr būt optimistam un prast atrast izeju pat bezizejā.

Ēdienu māte gatavoja pagalmā uz pīrmasa. Pīrmasu viņa lietoja jau Latvijā, bijām priecīgi, ka varējām tādu pašu nopirkt Karakasā. Pīrmasu lietot ir diezgan bīstami, jo tajā jālej benzīns. Pēc kāda laika nopirkām firmas *Perfection* petrolejas plīti ar diviem riņķiem un virsū uzliekamu metalla kasti, kurā varēja cept pīrāgus un daudz ko citu. Tie bija īsti svētki, kad māte pirmo reizi izcepa pīrāgus! Petrolejas plīti drīz vien nomainīja *Sears* gāzes plīts ar diviem gāzes baloniem. Apmēram reizi mēnesī tukšo balonu nomainīja.

Drīz vien nopirkām veļas mazgājamo mašīnu, kas bija primitīva — lieko mitrumu nospieda, veļu laižot cauri ruļļiem. Vienu veļasmašīnu laimēju, jo piedalījos mazgājamo līdzekļu ražotājfirmas *Tide* konkursā, kurā bija jāizdomā

kāda laba reklāma. Iesūtīju šādu: „Lietojot *Tide*, vienmēr jutīsities kā atvaļinājumā!“, ieguva pirmo vietu un balvu. Šo veļasmašīnu pārdevām.

Toreiz vēl lielveikalu nebija, pirmo uzcēla 50. gadu beigās Rokfellers. Iepirkāties nelielā lietuviešu veikalā, kur bija viss nepieciešamais. Trūcīgie cilvēki sūtīja uz veikalu savus bērnus, kuŗi skaļi jau pie durvīm sauca, ka atnākuši nopirkt vienu kartupeli vai naža galu sviesta. Maizi pienesa klāt — maiznieka palīgs staigāja pa ielu ar grozu uz muguras, kuŗā bija svaigi cepti gaŗi franču maizes klaipi, ļoti gardi.

Alta Vista rajonā dzīvoja daudz ārzemnieku — lietuvieši, krievi, ukraiņi u. c. Latvietim Z. Cūkainim bija ļoti glīts mēbeļu veikals otrā pilsētas malā. Mēbeles viņš pats taisīja, un tās, protams, nebija lētas.

XX gadsimta 50. gados mums jau bija firmas *Westinghouse* tālrādes aparāts, protams, melnbaltais, kas diemžēl bieži bojājās un bija jāved uz darbnīcu labot. Māte mīlēja skatīties venesueliešu „ziepju operas“.

Venesuelas klimats mums patika. Es vairs neslimoju, kā tas bija Latvijā, mātei pārgāja mūžīgās iesnas. Karstums bija mitrs, kā pirtī. Gandrīz katru dienu apmēram no pulksten divpadsmitiem līdz vieniem lija lietus, izmazgātās drēbes žuva lēnām, reizēm mugurā bija jāvelk tādas pašas mitras.

Mātes ārsts bija Nikolajs Jērums, viņš strādāja psīchiatriskā slimnīcā. Pie dr. Nikolaja Jēruma māte gāja tāpēc, ka viņa sievas brālis dr. Augusts Krastiņš bija mātes ārsts Rīgā. Dr. Nikolajs Jērums pacientus pieņēma arī savā mājā. Mātei pat nebija jāmeklē cits zobārsts, izrādījās, ka viņas Rīgas zobārste Roze-Vanaga arī atceļojusi uz Karakasū. Vēlāk māte gāja pie zobārstes Raimondas Svedborgas, viņa bija precējusies ar zviedru. Daudzi ārstu nemaz nemeklēja, aizgāja uz latvieša Jāņa Muktāna aptieku, pateica, kas par vainu, un viņš iedeva zāles. Venesuelā augstāko izglītību varēja iegūt bez maksas, arī ārstam nekas nebija jāmaksā, visu financēja valsts.

Venesuelas prezidents tolaik bija ģenerālis Markoss Peress Chimeness (Marcos Pérez Jiménez). Viņu dēvēja par diktātoru, tātad valstī valdīja kārtība.

Vietējie bija pieraduši, ka katru rītu, kad prezidents brauca uz darbu pilī, un arī viņam braucot mājās pēc darba, apmēram uz 15 minūtēm visu satiksmi tajā ielā slēdza. Protams, visur rodas nemiernieki, kam pastāvošā iekārta nepatīk. Venesuelā arī bieži notika revolūcijas, protesti, nemieri un sacelšanās. Tādās reizēs skolu slēdza. Neatceros, vai vidusskolā notika izlaidums,

Lepns 1961. gada forda *Taunus* īpašnieks

iespējams, ka tieši ap skolas beigšanas laiku atkal bija kārtējie nemieri un pēc beigšanas apliecības skolēni aizgāja individuāli.

Venesuelā skolās iegūtajiem grādiem vienmēr piešķīra ļoti lielu nozīmi. Manā vidusskolas beigšanas apliecībā bija rakstīts, ka esmu ieguvis bakalaura gradu fizikā un matēmatikā. Nākamā gadā iestājos Karakasas universitātē inženierzinību nodaļā. Venesuelā augstskolās mācības bija un laikam vēl aizvien ir bez maksas. Pašam bija jāpērk tikai grāmatas un jāmaksā par automašīnas novietošanu.

Tolaik ar autobusu vairs nebraucu, biju jau lepns auto īpašnieks. Braukt ar auto mani iemācīja Rolands Rapa, esmu viņam ļoti pateicīgs. Autovadītāja apliecību varēja saņemt no 18 gadu vecuma, taču par samaksu to izdeva arī jaunākiem. Man izdevās autovadītāja apliecību dabūt 16 gadu vecumā. Pēc diviem gadiem izņēmu jaunu apliecību, tā bija derīga līdz mūža galam.

Par naudu, ko nopelnīju, vadājos tēvu pie saldumu pasūtītājiem reizēs, kad viņa algotais šoferis nevarēja strādāt, 1955. gadā no kāda poļa nopirku linkolnu, turklāt nevis kaut kādu, bet 1949. gada *Lincoln Cosmopolitan*, ar kādu brauca arī Amerikas prezidents Harijs Trumens. Polim auto negāja, bet es to izremontēju — izņēmu motoru, autodarbnīcā šo to piemetināja, auto nokrāsoja, un tas izskatījās gluži kā jauns. No mācībām brīvajā laikā strādāju — pirku lietotas automašīnas, izremontēju, pārkrāsoju, lai tās spīdētu un laistītos, un

Gunša Rapas kristības 1952. gada 1. septembrī; no kreisās: Elfija Ozola, Rūdolfs Ozols, Edgars Moors, Gerda Moora, Džems Moors, Guntis Rapa, Leo Ozols, Skaidrīte Rapa, Rolands Rapa

pārdevu ar peļņu.

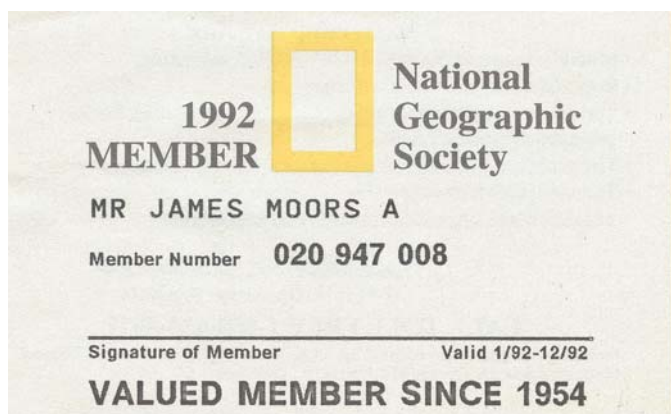
Pie mūsu mājas auga bananu un ananasu koks, bet augļi nekad neienācās. Sakņu dārzu māte iekārtot nevarēja, jo katrā brīvā vietā stāvēja kāds auto. Visa īpašuma platība jau bija tikai apmēram 110 kvadrātmetru. Citu pēc cita nopirku austinu, 1958. gada kadiljaku, 1959. gada fordu, divus 1960. gada fords, merkuriju, 1959. gada angļu sporta auto *MG*, 1961. gada fordu *Taunus*, lančiju, mersedesu. Merkurijis un fords *Taunus* man bija vienīgajam visā Venesuelā, jo tos nopirku no Forda firmas pārstāvniecības. Tie bija ievesti paraugi, iepazīnos ar pārstāniecības darbinieku, ar kuŗu sarunāja izdevīgu darījumu.

Tas bija „hula-hup“ un „jo-jo“ laiks. Meitenes centīgi ap vidukli virpināja apaļas ripas, viņām notika pat sacensības, un ikviens puisis, kas sevi cienīja, visur, kur vien gāja, nēsāja līdzīgu auklā pakārtu bumbiņu. Citi sasniedza lielu meistarību bumbiņas mētāšanā un dažādu triku rādīšanā, taču gadījās arī, ka kāds ar to izsita zobus. Protams, man arī tāda bumbiņa bija un vēl aizvien droši vien glabājas kādā kastē garāžā. Toreiz arī bija paradums aplīmēt čemodānus ar viesnīcu zīmēm. Notika pat tāda kā sacensība — tie, kuŗu čemodāni raibāki, varbūt jutās pārāki, jo vairāk ceļojuši, pārnakšņojuši slavenās pasaules viesnīcās.

Izdevīgu darbu dabūju, kad Karakasā sāka ierīkot boulingu. Kāda Venesuelas uzņēmuma vadītāji ataicināja no Čikagas *Brunswick* firmas inženieri. Viņš spāniski neprata, un mani pieņēma par tulku. Inženieris dzīvoja viesnīcā, katru rītu ar auto aizbraucu uz turieni un vedu viņu uz celtniecības vietu. Par tulka darbu man labi maksāja. Tolaik jau tīri labi biju iemācījies arī angļu valodu. Abonēju *Saturday Evening Post*, ko cītīgi lasīju un pamazām vien apguvu valodu. Tas bija interesants žurnāls, iznāca milzīgā metienā, katru nedēļu to kārtīgi piesūtīja no ASV, tieši dienā, kad to saņēma arī lasītāji Amerikā. Vēstules gan tik kārtīgi nepiegādāja. Reizēm kādu, ko nosūtīja turpat uz Valensiju, adresāts saņēma tikai pēc pāris nedēļām. Abonēju arī žurnālu *National Geographic*. Toreiz, lai šo žurnālu varētu saņemt, bija jāklūst par Nacionālās ģeografijas biedrības biedru, bet vispirms jādabū no kāda jau esoša biedra ieteikums. Man ieteikumu uzrakstīja ievērojamais orchideju audzētājs Ernests Foldāts, un no Nacionālās ģeografijas biedrības biroja Vašingtonā saņēmu ielogojamu apliecību, ka 1954. gada 1. janvārī esmu uzņemts Nacionālajā ģeografijas biedrībā. Tagad nekas tamlīdzīgs vairs nav vajadzīgs, žurnālu var abonēt jebkuŗš bez kāda ieteikuma.

Latvieši kopā ar vāciešiem un ungāriem labā rajonā uzcēla baznīcu.

Tai laikā, kad tur dzīvojām, latviešu mācītājs bija Alfrēds Gulbis. Viņš būtu bijis labs diplo-

māts, jo nekad nevienam neie-bilda, tikai vienmēr noteica: „Nu jā, nu jā, tā jau ir, tā jau ir...” Droši vien tāda attieksme ir vispareizākā, jo nevienu pārliecināt tāpat nav iespējams, un katrs var palikt pie sava viedokļa. Baznīcā ērģeles spēlēja Irēne Eberšteine. Viņa ar vīru, gleznotāju Hariju Eberšteinu, dzīvoja Karakasas austrumu daļā, modernās, 1950. gadā celtās Galipana (Galipán) ēkas nelielā dzīvoklī, kur Irēnei Eberšteinei bija balss skološanas studija. Vienu laiku turpat bija arī Jāņa Muktāna aptieka. Tagad šī ēka esot nojaukta. Šķiet, ēka savu nosaukumu ieguva no tuvējā Galipana kalna.

Reiz uz Karakasas atbrauca slavenais Ņujorkas draudzes mācītājs Richards Zariņš. Alfrēds Gulbis viņam parādīja pilsētu, Latviešu ielu, abi ienāca arī pie mums. Mācītājs Richards Zariņš latviešu baznīcā teica sprediķi, kas uz visiem atstāja lielu

Latviešu jauniešu iesvētības Karakasā, Venesuelā, 1956. gada 19. augustā; pirmais no labās puses Andrejs Kēze, trešais — Džems Moors, pirmais no kreisās puses — Uldis Kēze

Iesvētāmie jaunieši Karakasas latviešu ev. lut. Augšāmcelšanās draudzē 1956. gada 19. augustā Biruta Galveniece, Astrīda Grīnšteina, Ieva Anna Jēruma, Kristīne Konrada, Mirdza Katrīne Marianna Krūmiņa, Brigita Kupfera, Ojārs Damarovskis, Viesturs Henkuzens, Andrejs Gunars Kēze, Osvalds Uldis Kēze, Viktors Valdemārs Konrads, Džems Moors

iespaidu. Pie sevis nospriedu, ka tik pārdomātu sprediķi vēl nebiju dzirdējis.

Alfrēds Gulbis mani iesvētīja, kļuva par Karakasas ev. lut. Augšāmcelšanās draudzes locekli. Dzīvojām jau Losandželosā, kad uzzinājām, ka Alfrēds Gulbis pārcēlies uz Vāciju. Šķiet, par spīti diplomāta talantam, viņam radās nesaskaņas ar dažiem Karakasas latviešu draudzes locekļiem. Saņēmām no Alfrēda Gulbja vairākas pastkartes, kurās viņš rakstīja, ka strādā vācu draudzē, labi iedzīvojies un esot apmierināts.

1957. gadā jau biju pieņēmis Venesuelas pavalstniecību. Visiem pavalstniekiem bija jāpieteicas armijā.

Arī laikā, kad studēju, turpinājās visādi nemieri, un tādās reizēs mācības universitātē nenotika.

Reiz uz Venesuelu atbrauca Ričards Niksons, toreizējais ASV viceprezidents. Taču viņu neuzņēma viesmīlīgi, bet gan daudzviet apmētāja ar vecām olām un tomātiem.

Venesuelas latvieši centās tikt uz zaļa zara, lai gan svešā zemē, neprotot valodu, viegli tas nebūt nebija. Katrs centās izsisties uz augšu kā prazdams, strādāja dažādus darbus. Vilis Vītols nodarbojās ar tirdzniecību, viņš pārdeva dažādas sadzīves mantas indiāņiem. Grīslis bija dabūjis darbu kādā spiestuvē.

**Ritas un Arņa Rapas kristības Kalaboso 1957. gadā;
priekšā no kreisās: Guntis Rapa, Vilnis Ozols, Arnis Rapa, Rita Rapa;
aizmugurē: Eduarda (Dūda) Saule, Gio Saule, Edgars Moors, Oskars
Kuprinskis, Elfija Ozola, mācītājs Alfrēds Gulbis, Ārija Melnbārde,
Skaidrīte Rapa, Gerda Moora, Jarsels Puršels, Alma Puršele, Vigeo Saule**

Reiz, pavairāk iedzēris, viņš gāja pa Latviešu ielu, klaigādams, ka Moors ir blēdis — pērk lētāk un pārdod dārgāk. Viņš aizmirs, ka tēvs saldumus, ko nopirka vairumā, pieveda klientiem klāt ar auto, kas piederēja firmas īpašniekiem un bija jānomaksā. Grīslis pats spiestuvē, kuņā strādāja, paklusām izjauca kādu iespaidmašīnu un pa daļām pārveda uz māju, jo, iespējams, gribēja dibināt pats savu iespiešanas uzņēmumu. Viņš taču varēja sarunāt ar uzņēmuma īpašniekiem un iespaidmašīnu nopirkt uz nomaksu, jo to droši vien nelietoja un pārāk dārga tā nevarēja būt. Iespējams, Grīslis nodeva darbabiedri, un iespaidmašīna bija jāatved atpakaļ. Nekādu sodu viņam, šķiet, nepiesprieda.

Karakasā bija trīs latvieši ar uzvārdu Ozols un, lai varētu atšķirt, viņiem bija iesaukas — jau pieminēto Leo Ozolu sauca par filmu Ozolu, Rūdolfu Ozolu, kam bija kuplas ūsas, par ūsiņu Ozolu un Frici Ozolu par cukurvates Ozolu vai arī par klibo Ozolu, jo viņš kliboja. Fricis Ozols pa Karakasas centra ielām bīdīja ratiņus un par lētu naudu pārdeva cukurvati. Varbūt viņš tīri labi nopelnīja, jo no vienas karotes cukura varēja iegūt lielu daudzumu cukurvates, ko iekrāsoja dažādās krāsās. Bērniem tā vareni garšoja. Rūdolfis Ozols bija

**Jāņu svinības Karakasā XX gadsimta 50. gadu beigās;
sēž no kreisās: Gerda Moora, Alma Puršele, Silvija Melnbārde,
Skaidrīte Rapa, Rolands Rapa, Guntis Rapa; aizmugurē: Jarsels Puršels,
Eduarda Saule, Elfija Ozola, Vigeo Saule, Edgars Moors, Džems Moors**

agronoms, bieži brauca ārpus Karakasas dažādos darbos.

Armands Valdmanis man piedāvāja salabot modinātājpulkstenu, jo viņa tēvs Rīgā bijis pulkstenmeistars, Marijas ielā viņam piederēja liels veikals. Pēc ilgāka laika viņš atnesa pulksteni atpakaļ izjauktu un nesalabotu. Reiz Valdmanis kopā ar Viktoru Kalvi bija aizgājis uz restorānu, nenorunājot, kas par cienastu maksās. Izrādījās, naudas nebija ne vienam, ne otram, un parādu par vakariņām nācās atlīdzināt, mazgājot traukus. Kādu dienu Valdmanis ienāca pie mātes gauži nobēdājiem un stāstīja, ka izcepis stēku, iegājis blakustelpā pēc sāls un garšvielām, bet tikmēr klaidonis kaķis uzlēcis uz galda, paķēris stēku un ieskrējis krūmos. Valdmanis redzējis nozibam tikai kaķa asti. Viņam bija iesauka „bolītis“, jo viņš bieži mēdza teikt: „Kaut man būtu piecsimt bolīšu, tad es pasāktu to vai šito...“ Piecsimt bolivaru tolaik bija apmēram 200 dolaru, nekāda lielā summa, tātad nez vai ar to varētu sākt lielu uzņēmējdarbību.

Rolandu Rapu citi sauca par „sarkano“, jo kāds bija novērojis, ka viņš ieiet krievu vēstniecībā. Taču viņš gāja pēc avīzēm, jo tur bez maksas varēja dabūt laikrakstu „Cīņa“. Tas gan bija komunistu izdevums, bet tur bija ziņas par Latviju. Turklāt avīzes vienmēr lieti noderēja.

Karakasā latviešiem bija sava folklorā, nostāsti, kuŗi izplatījās no mutes mutē. Studēju kopā ar inženiera Vanaga dēlu. Vanagi dzīvoja Šopēna ielā.

**Gerda un Edgars Moori pie šveiciešu un vāciešu firmas uzceltā,
1953. gadā atklātā tilta**

Pēc tilta uzcelšanas uz lidostu vairs nevajadzēja ilgāk par stundu braukt pa līkumaino ceļu, nu to varēja sasniegt 20-30 minūtēs. Tilts sabruka 2006. gadā, jo tā pamati zemes kustības dēļ kļuva nestabili. Tagad tilts atkal atjaunots.

Stāstīja, ka reiz inženieris Vanags, pavairāk iedzēris, pa lidmašīnas salonu staigājis bez biksēm. Mūsdienās viņš būtu uz vietas arestēts, toreiz citi par viņu tikai uzjautrinājās. Reiz viņš bija pailgāk sēdējis restorānā, pat līdz tā slēgšanai un, mājup ejot, uzaicināja sev līdzīgu visu orķestri un sarīkoja sievai, zobārstei Vanagai pie mājas koncertu, varbūt gribēdams tādējādi pieglaimoties vai izpirkt grēkus.

Ļoti gudra sieviete bija Alma Puršele. Viņa bija iegādājusies vairākus īpašumus, dažus pārvaldīja viņas dēli un znots. Viņa pati dzīvoja pašā Karakasas centrā, kur bija nopirkusi šauru zemes strēmeli starp daudzstāvu ēkām un uzcēlusi moteli, kur varēja apmesties uz ilgāku vai īsāku laiku. Reizēm tur iegriezās arī slavenais zelta meklētājs Aleksandrs Laime, kas parasti uzturējās džungļos.

Alma Puršele lielākoties pieņēma darbā latviešus, ja vajadzēja ko remontēt vai izlabot. Darbus viņa pati arī pārraudzīja. Piemēram, kad salīgtais latvietis, vārdā Ķiploks, kaut ko mūrēja, viņa sēdēja vai visu dienu un uzmanīja, lai darbs tiktu kārtīgi paveikts.

Vītoli, Saddes, Kēzes un Rācenis dzīvoja Karakasas labākā rajonā, kur ielas bija asfaltētas. Latviešu ielā lietus laikā reizēm bija tādi dubļi, ka lēzenajā kalnā uzbraukt nebija ko domāt, auto bija jāatstāj lejā. Runāja, ka katru gadu vērienīgi tiek svinēta Vītola kundzes Valentīnas vārdadiena, uz kuŗu ielūdzot daudz augstu un smalku viesu. Protams, svinības rīkoja arī *Alta Vista* rajona latvieši. Rolandam un Skaidrītei Rapām bija trīs bērni — Arnis, Guntis un Rita. Rapas manu māti uzaicināja būt par Gunša krustmāti. Rolands Rapa ar savu 1939. gada buiku vadāja tēvu pie klientiem, kamēr firmas īpašnieki viņam vēl nebija nopirkuši auto. Viņš pats buiku arī laboja, mēs stundām runājām, un no viņa daudz ko iemācījies. Vēlāk Rolands dabūja mērnieka darbu Kalaboso, kādus 200 km no Karakasas un pārcēlās uz turieni ar visu ģimeni. Skaidrītes Rapas tēvs, ārsts Edvarts Saule strādāja iekšzemē, pie pacientiem viņš brauca ar džīpu, ko bieži vadīja viņa meita Eduarda, iesaukta par Dūdu. Viņai bija 14 gadu. Zinīga medicīnā bija arī Edvarta Saules sieva Līlija, jo ārsta sieva laika gaitā bez šaubām daudz ko iemācās. Karakasā ārstu netrūka, tāpēc iebrāucējiem bija jādodas uz attālākiem apgabaliem, kur vietējie strādāt negribēja. Iekšzemē strādāja arī ārsts Augusts Krastiņš, mātes ārsts Rīgā. Aizgājis pensijā, viņš pārcēlās pie sievas brāļa Nikolaja Jēruma uz Karakasu. Liela cieņa man radās pret Almas Puršeles dēlu Jarselu Puršelu, kas man šķita apķērīgs un izveicīgs. Taču reiz viņš gribēja, lai pievienojos „ķēdes vēstulēm“, un rādīja čekus, ko esot jau saņēmis no daudzām vietām. Var jau būt, ka kāds sākumā arī cik necik saņēma, taču viņa aicinājumam neatsaucos, un Jarsels uz mani noskaitās. Venesuelā viņš sāka studēt, elektrotehnikas studijas pabeidza Fortveinā (Fort Wayne) Indianas pavalstī. Viņš atsūtīja man izgriezumu no vietējās avīzēs, kuŗā bija aprakstīti viņa dažādie piedzīvojumi. Vācu okupācijas laikā viņš Rīgā bija uzkāpis uz kāda svešzemju kuģa, pieņemts darbā par matrozi un apbraukājis vairākas valstis, līdz nokļuvis Brazīlijā, kur satika citus savas lielās ģimenes

Venesueliešiem pretēji — kāpēc darīt šodien, ja to var izdarīt rīt? Paļauties nevarēja ne uz vienu. Norunājot kādu tikšanos, jau iepriekš varēja būt pārliecināts, ka satiekamā persona ieradīsies ar krietnu novēlošanos vai vispār neieradīsies. Ar laiku jau pie tā pierod un uzskata pat par normu.

Venesuelā ļoti daudziem iedzīvotājiem ir vienādi uzvārdi, tāpēc visiem dokumentos ierakstīja arī mātes meitas uzvārdu, lai būtu kāda atšķirība. Man izsniegtajā autovadītāja apliecībā ierakstīja manas mātes uzvārdu pirms laulībām — Džems Ābelīte Moors. Mātes dokumentos bija — Gerda Saar de Moors, tēva — Edgars Dālbergs Moors. Manas mātes Gerdas mātes Emmas uzvārds pirms laulībām bija Saar, tēva mātes Alvīnes Zelmas — Dālberga.

Venesueliešu dedzīgais temperaments izpaudās arī auto vadīšanas paradumos. Visiem braucējiem parasti kreisā roka karājās ārā pa logu un ar to skaļi dauzīja pa auto sāniem, tikko vadītājam likās, ka priekšējais automobilis brauc pārāk lēnu vai kavējas. Vadītāji turēja zem sava goda kādu palaist gaļam un, ja kādam tas izdevās, tad vaininiekam drāzās pakal kā vēja plēsti. Ceļi Venesuelā ir ļoti līkumaini. Ceļam, pa kuŗu varēja aizbraukt uz lidostu un atpakaļ, bija simtiem līkumu, taču arī pa tiem visi mēdza braukt visai ātri. Nebija liela bēda, ja kādu apturēja policists, jo parasti ikviens kabatā turēja desmit bolivaru, ar tiem viegli varēja atpirkties no soda.

Ikviens venesuelietis, kas sevi cienīja, parasti, kaut ko pērkot, krietni kaulējās, protams, ne jau lielveikalos. Parasti pārdevējam solīja pusi no prasītā un tad pamazām vienojās par cenu, kas apmierināja abas puses. Kaulēšanās bija savā ziņā māksla, varbūt arī sports, un nekaulēšanos uzskatīja pat par nepieklājību.

Sievietes Venesuelā nēsāja daudz zelta rotaslietu, parasti augstas raudzes — 18 vai pat 24 karātu, tātad ar lielu zelta saturu. Zelta rotas bija labklājības rādītājs. Arī mēs ar tēvu mātei vairākas tādas uzdāvinājām.

Venesuelā ļoti iecienīta ir *mondongo* vira no govju kuņģa, ko vāra vismaz sešas stundas, pievienojot saldus kartupeļus un dažādas garšvielas. Man tā ļoti garšoja. Svētkos gatavoja *hallaca* — bananu lapās ievīstītu gaļu, ko arī vārīja. Parastais ikdienas ēdiens bija vārītas melnās pupiņas, kukurūzas plācenīši — *arepa*. Aizejot ciemos vai restorānā nepieklājīgi skaitījās izēst tukšu šķīvi, pēdējais kumoss vienmēr bija jāatstāj.

Lielākie svētki Venesuelā bija Lieldienas, kad visas iestādes uz veselu nedēļu slēdza. *Pascuas* nozīmē gan Lieldienas, gan Ziemsvētki, un krāsotas olas pārdeva gan Lieldienās, gan Ziemsvētkos. Katru februāri notika karnevāls. Šajā laikā staigāt apkārt bija bīstami, jo ielas bija pilnas ar cilvēkiem, kuŗi auroja, dzēra, ārdījās, plosījās, vienvārdsakot — izlādējās.

Karakasā drošības dēļ vienam vienmēr labāk bija uzturēties mājās, jo tukšā mājā nereti ielavījās zagļi. Mūsu mājā reiz, kad visi bijām kur izbraukuši, gaŗnadži nozaga vairākas mātes dārglietas, vienlata sudraba monētas un citas vērtīgas mantas. Ziņot policijai nebija nozīmes, jo sīkos zagļus parasti neviens nemeklēja.

Turīgākiem Venesuelas iedzīvotājiem bija kalpi un kalpones, parasti no Spānijas, Portugales, Kanariju salām. Viņi strādāja par ļoti mazu samaksu, dzīvoja turpat pie saimniekiem, dabūja arī ēdienu. Mājasmāte pati nekad neko nedarīja, pat nevīžoja iemest kaut ko papīrgrozā, bet izsauca kalponi ar zvaniņu un iedeva viņai, lai iemet.

Brīvajā laikā gāju uz kinoteātri skatīties filmas, iestājos Karakasas autoklubā un braucu uz autosacīkstēm. Vienas no tām atceros sevišķi labi, jo todien izplēnēja italiešu firmas *Maserati* cerības.

Autofirmas *Maserati* braucēji daudzus gadus sekmīgi bija plūkuši laurus autobraucēju meistarsacīkstēs ar dažādiem sacīkšu modeļiem. 1957. gadā firma izlaida jaunu, astoņu cilindru 4,5 l tilpuma modeli *450 S*, kas guva labus rezultātus sacīkstēs Sībringā, Floridā. Piedalīties tā gada *Mille Miglia* (1000 jūdžu) sacīkstēs firmai ar šo modeli neizdevās, jo neilgi pirms sacensībām atklājās kāda kļūme. Toties 11. augustā diviem sacīkšu braucējiem ar *450 S* izdevās uzvarēt 1000 km braucienā Zviedrijā, un *Maserati* firmas vadība droši vien domāja, ka uzvara pasaules meistarsacīkstēs jau nodrošināta. Diemžēl viņi rūgti maldījās.

Grand Prix 1000 km brauciens notika Karakasā pa brīvceļu, šoseju un armijas parādes bulvāri *Avenida de los Próceres* — braucējiem simt reizes bija jāriņķo pa 10 km gaŗo distanci. Diena bija jauka — novembris Venesuelā ir viens no gada labākajiem mēnešiem, un skatītāju netrūka. Toreiz vēl biju jauns un skaists, spēju paciest ļaužu burzmu, labprāt apmeklēju autosacīkstes, tāpēc biju pieteicies par izpalīgu Karakasas autoklubā, kas Lielās balvas sacensības rīkoja, līdz ar to varēju iebraukt sacīkšu teritorijā ar savu auto, pie kuŗa stikla bija jāpiestiprina iebraukšanas atļauja. Pirms sacensību sākuma varēju arī pabraukāties pa ceļu, pa kuŗu vēlāk joņoja sacīkšu automašīnas. Sacīkšu uzvarētājam paredzētais Zelta kauss, protams, bija nosaukts ģenerāļa Markosa Peresa Chimenesa vārdā. Viņš pats ar starta karodziņu deva signālu sacensību sākumam. Sacensības sāka 34 automobiļi, daudzi autobraucēji bija iesācēji. Pieredzējušie sportisti tāpēc bija nobažījušies, jo tas tikai nozīmēja liekas briesmas.

Sacīkstēs piedalījās trīs autofirmas *Maserati* algoti braucēji: viens ar sešu cilindru trīs litru tilpuma auto, un divi ar *450 S* modeļiem. Viens no *450 S* vadītājiem, Stērlings Moss, aiz uztraukuma nevarēja savu auto iedarbināt un sāka braukt viens no pēdējiem, bet jau pirmajā aplī panāca un apdzina 22 auto un pirmā apļa beigās bija desmitajā vietā. Nākamā aplī viņš apdzina vēl piecus auto un ierindojās piektajā vietā. Divpadsmitā aplī viņš bija jau trešā vietā, viņam priekšā — otrs *450 S* mazerati un ferrari. Braucot ar 163 km stundā, Mosam izdevās apdzīt arī tos. Taču tad notika nelaime: Mosa auto sadūrās ar Hapa Dresela vadīto *AC Bristol* kas, uzgrūzdamies laternas stabam, sadalījās divās daļās. Diemžēl stipri cieta arī mazerati un sacensības vairs nevarēja turpināt. Pa sacīkšu trasi naski turpināja riņķot atlikušais *450 S* mazerati, ko vadīja Žans Bērs. Kādā autoapkalpes punktā viņam uzšļakstījās degošs benzīns

un apdedzināja roku, tāpēc Bērs no sacīkstēm izstājās. Viņa vietā automašīnā iesēdās Moss, bet nākamā aplī pie apkalpes punkta dancodams izlēca ārā ar pliku dibenu: no kādas dzirksteles bija sācis gruzdēt sēdeklis un aizdegās Mosa bikses. Mehaniķi nodzēsa degošo sēdekli, bet braucienu turpināja Harijs Šells. Viņš metās pakaļ vadībā esošajiem diviem ferrari un mazajam mazerati, ar ko brauca Džo Bonniers. Brīdī, kad Šells, braukdams ar vairāk nekā 200 km lielu ātrumu, atradās līdzās Bonniera automašīnai, sprāga mazā mazerati riepa, un abi auto sadūrās. Bonniera auto ieskrēja laternas stabā, bet Šella automašīna atsitās pret ceļmalas mūri un aizdegās. Šells laimīgā kārtā paspēja izlekt, bet no viņa auto pāri palika tikai skelets. (Šī auto liktenis ir diezgan raibs: vēlāk to *Maserati* fabrika restaurēja, pēc tam pārdeva kādam kolekcionāram Brazīlijā, bet tagad tas atkal atgriezies savā dzimtenē un reizēm piedalās antīko automobiļu sacīkstēs.)

Pirmās trīs vietas Karakasas sacīkstēs toreiz ieguva ferrari. Lielo balvu, Zelta kausu, saņēma ferrari vadītāji Fils Hills un Pīters Kolins, un līdz ar to *Ferrari* autofirma kļuva par 1957. gada pasaules meistarsacīkšu uzvarētāju. *Maserati* autofabrikas īpašnieki šo neveiksmi acīmredzot tā pārdzīvoja, ka kopš tās dienas neviens braucējs ar šīs firmas auto vairs nekad starptautiskās autosacīkstēs nav piedalījies.

Prezidentam Markosam Chimenesam, kā jau diktātoram, nereti rīkoja apsveikuma ceremonijas. Reiz mūs no vidusskolas aizveda ar autobusu uz gājieni. Bija jāgaida četras stundas, kamēr visi nostājās, un tad ar lozungiem gāja pa ielu, cildinot valsts vadītāju. Taču reiz viņa valdīšanai pienāca gals. Diktātoru Markosu Chimenesu ar armijas palīdzību 1958. gadā gāza Volfgangs Larrasabals (Wolfgang Larrazábal) un sāka ieviest demokrātiju. Chimenesu no valsts izraidīja. Kopš tā laika Venesuelā vairs kārtības nav bijis.

Reiz uz Karakasu atbrauca Kubas prezidents Fidels Kastro un universitātes zālē runāja veselas sešas stundas no vietas. Volfgangs Larrasabals „draudzējās“ arī ar citu komunistisku valstu vadītājiem.

Nolēmām no Venesuelas aizbraukt un pieteicāmies ASV vēstniecībā, lai saņemtu ieceļošanas vīzas. Tolaik vēl valstīm bija ieceļošanas kvotes, bet Latvijai ļoti maz, tikai apmēram 150. Mums bija jāgaida trīs gadi, līdz pienāca mūsu kārta un dabūjām vīzas. Vispirms tās saņēma vecāki, bet tik un tā devāmies ceļā, es ar tūristu vīzu.

Sākumā prātojām braukt uz Takomu Vašingtonas pavalstī, kur jau dzīvoja tēva māsiņa Anna Rulle un bija ar mieru mūs turp izsaukt. Taču tad pārdomājām. Mums nekāda izsaukuma nevajadzēja, vēstniecībā varējām pierādīt, ka mums pašiem ir pietiekami daudz līdzekļu. Bijām pieraduši pie dienvidu klimata, dzīvot atkal ziemeļos būtu grūti. Negribējām arī nevienam radniekam uzplīties. Sasaiņojām mantas un nosūtījām uz Losandželosas ostu. Ar lidmašīnu aizbraucām uz Maiami. Tur noīrējām istabu un uzturējāmies kādu mēnesi. Mātei tur ļoti iepatikās veikals *Burdines*, tagad tāda sen vairs nav. No bijušā ASV sūtņa Havanā nopirku 1960. gada mersedesu un ar to nesteigdamies

braucām cauri visai Amerikai. Pārnakšņojām motelī, maksa par istabu bija apmēram 12 dolaru. Jāatceras gan, ka dolars tad bija daudz vērtīgāks. Visvienmuļākās ainavas bija Teksasā, domājām jau, ka piesities vadātājs, jo, vairākas dienas braucot, pa auto logu redzēja vienu un to pašu.

Iebraukuši Losandželosā, apmetamies motelī *Sunset* bulvārī. Tur, lai redzētu kādu programmu televīzijā, bija jāiemet 25 centi. Pēc gaŗā ceļa mersedess bija jālabo, par laimi tieši pretī motelim atradu mersedesu labotavu. Meklējām mājvietu, un vispirms noīrējām divistabu dzīvokli kāda poļa mājā *Montana* ielā netālu no galvenās stacijas. Tur palikām apmēram mēnesi. Ēka bija kalnā, tur dzīvot negribēju, man pietika ar Karakasas kalniem.

Losandželosā satiku Arni Tūbeli, veco draugu no Fronhōfas. Viņš ieteica pārcelties uz Glendāli, kur dzīvojot viņa māsa Silvija. Tā arī izdarījām, atradām māju Pacifika ielas divstāvu mājā, kur izīrēja divu guļamistabu dzīvokli otrā stāvā un pirmā stāvā garāžu vienam auto. Īres maksa bija 80 dolaru mēnesī. Ātri vien man saradās vēl citi auto, tie bija jāatstāj uz ielas. Maiami pirko mersedesu pārdevu, par 80 dolariem nopirku 1952. gada ļoti labu našu. Atradu darbu kādā automobiļu labotavā, bet drīz vien darbs bija jāpārtrauc un jābrauc atpakaļ uz Karakasu, jo Oskars Kuprinskis paziņoja, ka pienākusi mana vīza iebraukšanai ASV.

Aizbraucu atkal uz Karakasu, dabūju uzturēšanās atļauju ASV, pāris dienas pacieņojos un braucu atpakaļ.

Oskars Kuprinskis atbrauca pie mums uz Glendāli, un tā arī bija pēdējā reize, kad viņu redzēju. Viņš rakstīja, ka dosies uz pasaules izstādi Ņujorkā un pēc tam atkal atbrauks pie mums ciemos, taču izstādē viņš piepeši nokritis un bijis uz vietas pagalam.

Atgriezies Losandželosā, kādus trīs gadus strādāju tajā pašā automobiļu labotavā. Brīvdienās pieteicos pārdot firmas *Kirby* putekļsūcējus, jo cerēju, ka varēšu labi nopelnīt, taču man izdevās pārdot labi ja trīs putekļsūcējus.

1966. gada aprīlī ieraudzīju sludinājumu *Los Angeles Times*, ka vajadzīgi

Laikraksta *Los Angeles Times* spiestuvē

darbinieki, kas strādātu *pressroom*. Aizgāju, pieteicos, un mani tūlīt pieņēma. Mana alga bija apmēram viens dolars 60 centu stundā. Tolaik laikrakstam bija ziedu laiki, abonentu netrūka, tāpēc meklēja papildu darbaspēku. Trīs mēnešus notika apmācības, darbs notika maiņās. Toreiz vēl lietoja parastās iespiedpreses, no svina klišejas avīzi iespieda uz papīra. Tikko iespiestās avīzes lappuses izlika logā, pie kuŗa sapulcējās cilvēku bariņš, kas tās cītīgi lasīja. Vienlaikus darbojās 12 preses, valdīja drausmīgs troksnis, visu telpu pildīja tumšs tintes putekļu mākonis. Vēlāk ierīkoja īpašus tintes putekļu uztvērējus, tos tūŗit gan bija piņķerīgs darbs. Darbiniekiem piešķīra ausu aizsargus, visi gan tos nelietoja un pamazām kļuva kurli. Agrāk spiestuves darbinieki valkājuši savas privātās drēbes, ko nekad nemazgāja. Tādā apģērbā viņi arī gājuši uz ielas, atgādinot bezpajumtniekus vai lupatlašus. Galu galā kādam no īpašniekiem šāda laikraksta tēla bojāšana apnika, un tika ieviestas zaļas un pēc tam tumšzilas uniformas. Tā tas jau bija laikā, kad tur sāku strādāt. Uniformas mazgāja un mainīja divas reizes nedēļā.

XX gadsimta 80. gados jau bija ofseta iespiedmašīnas, un darbs kļuva daudz vieglāks. *Los Angeles Times* avīzes spiestuvē nostrādāju 33 gadus, piedzīvoju, kā iespīšanu pakāpeniski modernizēja. *Olympic* bulvārī uzcēla jaunu ēku, un spiestuvi no Losandželosas centra pārcēla uz turieni.

Bijām jau nopirkuši māju Ziemeļholivudā. Nu bija vieta, kur novietot

Jau pensionārs — kādā sitroenu kluba saietā

daudzus auto. Tos pirku, izremontēju un pārdevu ar peļņu. Lēšu, ka man bijuši turpat simts dažādu auto, daži ekskluzīvi, piemēram, mersedesa slavenais *Gullwing* ar kaijspānu durvīm. Neviena īpaši iemīļota auto man nav, visiem, kādi man piederējuši, bija savi trūkumi. Iespējams, ideāla auto vispār nav vai arī tāds vēl nav uzbūvēts. Auto labošana ir laikietilpīga. Māte smiedamās stāstīja kaimiņienei, ka atvaļinājuma laikā es palienot zem auto un izlienot tikai, kad atvaļinājums beidzies. Auto jau savā ziņā ir mākslas darbs. Ir interesanti izcelt motoru, rakņāties pa vadiem, pētīt, skatīt, labot, lodēt, meklēt vainas. Protams, vajadzīga milzu pacietība. Taču ir liels gandarījums, kad izdodas izlabot šķietami neizlabojamo.

Kopā ar vecākiem aizbraucām ciemos pie tēva radnieces Annas Rulles (vēlāk Krastas) uz Takomu, divas reizes arī pie Rapām Sanfrancisko, kuŗi no Venesuelas izceļoja pirms mums un bija paspējuši padzīvot arī Ņujorkā.

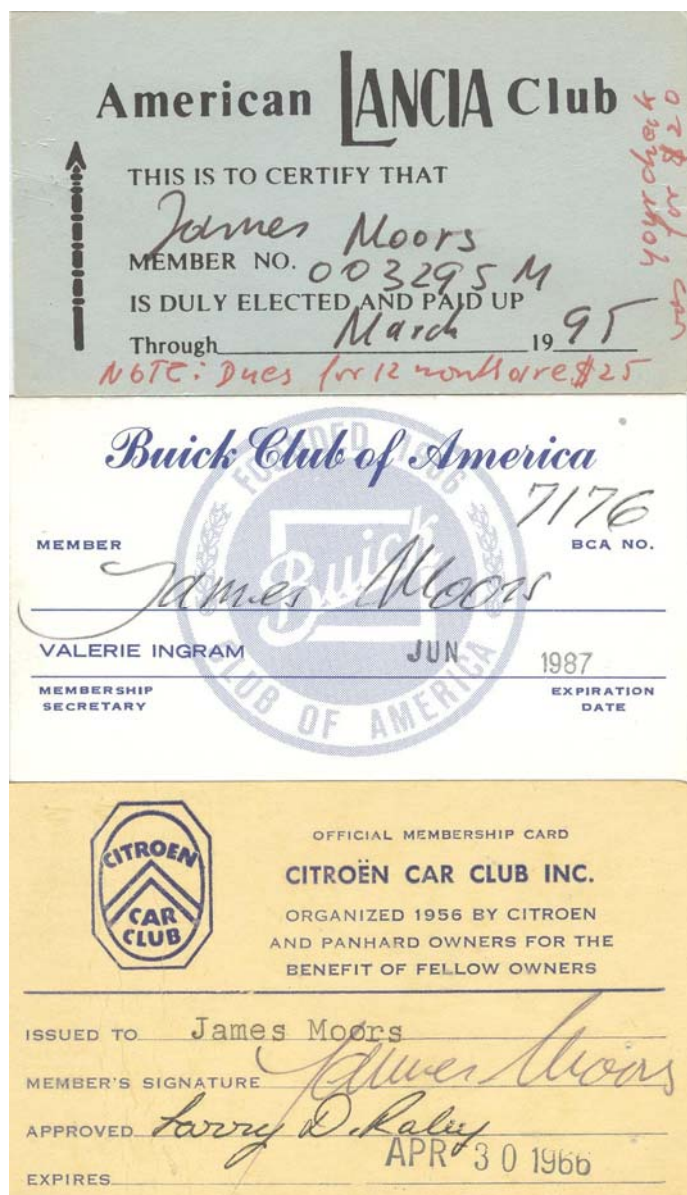
Losandželosā iepazinās ar citiem latviešiem, kādu laiku pat dejoju tautasdeju kopā „Pērkonītis“. Taču man bija arī citas intereses un dejošanu pārtraucu.

Iestājos vairākos autoklubos — buiku, sitroenu un lančiju, braucu uz šo klubu izstādēm un saietiem, kur notika dzīvas pārrunas, kuŗi automobiļi labāki, kādas katram priekšrocības. Ne vienmēr dārgākie un slavenu firmu auto ir arī tie labākie. Arī dārgajiem auto katram ir kāda vaina, ko atklāj agrāk vai vēlāk.

Spāņu valoda vienmēr noderējusi arī Losandželosā, jo Kalifornija pamazām kļūst par „Meksiforniju“. Meksikāņi ir ļoti atsaucīgi pret tiem, kas runā spāniski, jo viņi ir „savējie“. Viņiem ēstuvē uzliek lielāku porciju, vairāk gaļas, daudz mazāk prasa par pakalpojumiem autodarbnīcā, par koku nozāģēšanu, izlietņu krānu salabošanu utt. Svešvalodas derīgi zināt visos laikos un visās valstīs.

Laiks ritēja ātri, strādāju, dzīvoju, cepuri kuldams, un bezbēdīgi tērēju savu dilstošo kapitālu — jaunību.

Vecāki bieži pieminēja dzīvi

Latvijā un ne reizi vien noteica, ka kādreiz Latvija varbūt atgūs neatkarību, bet viņu dzīves laikā jau nu tas nenotikšot. Tēvs un māte viens pēc otra aizgāja mūžībā 20. gadsimta 70. gados. Vienam kļuva gaļlaicīgi, un no Latvijas izrakstīju sievu. Pensijā esmu jau desmit gadu, taču negaļlaikojos, jo vēl joprojām man ir pašam savs automūzejs. Tā eksponāti mainījušies, jo viens otrs kolekcionārs pierunājis no kāda auto šķirties, taču vairāki nākuši klāt, izmantojot dažādus piedāvājumus vietnē *ebay*.

Žēl vienīgi, ka lielākā daļa no dilstošā kapitāla jau izšķiesta.

Tas tad īsumā arī gandrīz viss...

Džems Moors dzimis 1935. gada 15. novembrī Rīgā, Latvijā, miris 2016. gada 30. decembrī
Losandželosā, ASV.

Fotografijas — no Mooru ģimenes personīgiem krājumiem.
